

10. *Вильсон Д. М.* Англосаксы. Покорители кельтской Британии. – [пер. с англ. В. П. Тимофеева]. – М. : ЗАО Цетнртполиграф, 2004. – 189 с.
11. *Шепелев М. А.* Глобализация управления как метатенденция современного мирового развития : монография. – К. : Генеза, 2004. – 512 с.
12. *Аронсон Э.* Общественное животное. Введение в социальную психологию [пер. с англ. М. А. Ковальчука]. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 516 с.
13. *Гринин Л. Е.* Государство и исторический процесс. Эпоха формирования государства: Общий контекст социальной эволюции при образовании государства. – М. : Ком Книга, 2007. – 272 с.
14. *Кудрявцев И. К.* Синергетика как парадигма нелинейности / И. К. Кудрявцев, С. А. Лебедев // Вопросы философии. – 2002. – № 12. – С. 45-56.
15. *Крохмаль Н. В.* Методологічні підходи до вивчення проблеми саморегуляції соціального організму країни // Саморегуляція соціального організму країни : монографія [за наук. ред. В. П. Беха] / Н. В. Крохмаль, Г. О. Нестеренко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 83-114.
16. *Лутай В. С.* Філософія сучасної освіти : навчальний посібник. – К. : Магістр-S, 1996. – 256 с.

***Найчук А. В.* Философско-методологические основы исследования государства.**

В статье анализируются философско-методологические основы исследования государства.

Ключевые слова: глобализация, государство, диалектика, принцип объективности, принцип историзма, принцип всесторонности, синергетика.

Naychuk A. V. Philosophic-methodological principles of state investigation.

This article deals with philosophic-methodological principles of state investigation.

Keywords: globalization, state, dialectics, objectivity principle, historicism principle, comprehensive principle, synergy.

Загарницька І. І.

РОЛЬ СУЧАСНИХ ІГРАШОК В ЖИТТІ ДИТИНИ

У статті ставлення дитини до іграшки розглядатися з двох позицій – можливості іграшки виконувати педагогічні функції та сприйняття дитиною іграшки як реального предмету суспільного буття та практики.

Ключові слова: дитина, гра, іграшка, особистість, культура, соціалізація, суспільство.

Важливість дослідження взаємозв'язку дитини та сучасних іграшок полягає у тому, що вони (іграшки) виступають засобами виховання дітей. Іграшки допомагають у моделюванні сімейних традицій, праці і діяльності дорослих, у прищепленні дитині родинних, етнонаціональних ціннісних основ і в підготовці до сприйняття та засвоєння найсучасніших інтелектуальних, технічних, технологічних та художніх здобутків людства.

Вивченню значення іграшок з наукової точки зору приділяють увагу достатньо багато науковців. Так, наприклад, роботи таких дослідників як М. Киященко, О. Постнікової, Л. Столовича із філософсько-культурологічних позицій розкривають позитивну роль іграшки в житті суспільства та її соціокультурні функції.

Варто зазначити, що сучасні науковці частіше приділяють увагу вивченню народної іграшки як засобу формування національної культури (О. Батухтіна, Н. Заглада, Л. Івахненко, С. Кулачківська, Т. Сакович, Є. Саявко, М. Стельмахович), моральних якостей (Н. Дзюбишина-Мельник), як засобу духовного відродження (Н. Буркіна, Л. Данішевська, Т. Пржегодська, Л. Сморг), трудового виховання (М. Гутнікова, Г. Довженко, Л. Орел) та естетичного виховання (А. Грибовська, М. Кириченко, Г. Лабунська, Ю. Максимов, І. Сидорук, Н. Халезова) [4, 54-55].

Таким чином, дослідження іграшки та її ролі у вихованні дитини є достатньо дослідженим, проте світ змінюється, і змінюються типи іграшок. Сучасні іграшки зовсім не схожі на ті, з якими діти грали ще 10-15 років тому. Тому важливим постає питання дослідження впливу цих змін на формування сприйняття дитиною сучасного світу.

Мета статті – проаналізувати роль та функції сучасної іграшки в житті дитини.

На думку провідного наукового співробітника Інституту психології ім. Г. Костюка АПН України Л. Вовчик-Блакитної, сучасна лялька, предметне й природне оточення персонажів настільних ігор, кольори й форми, звуки й мелодії іграшок тощо не відповідають національному культурному коду, а часто й суттєво суперечать йому. Іграшку, що несе моделі закордонної масової культури, можна порівняти із троянським конем, що містить у собі дуже серйозні загрози. Цю ж думку підтримує В. Абраменкова: "...забавляючись іграшкою іноземного виробництва, дитина одержує перший досвід культурної колонізації, виявляючись перед необхідністю відчуження свого власного й підпорядкування чужоземному іграшковому пантеону. Так у житті дитини відбувається перша соціокультурна травма, через що потім формується комплекс культурної, національної

неповноцінності. Психологи переконані, що покоління дітей, виховане на іноземних іграшках, що не мають нічого загального з українською дійсністю, поступово входить у культуру іншого народу (або народів), “переорієнтується”, “перепрограмується” [3].

Гра як школа довільної поведінки “школа моралі в дії” (А. Леонт'єв) і своєрідне моделювання соціальних відносин є провідною діяльністю дитини у вдосконалюванні й керуванні власною поведінкою. Найважливіше значення тут набувають групові ігри, які мають особливий інтерактивний характер, припускають строгі правила, зміну позиції в ігровому процесі, постановку себе на місце іншого. Виховна цінність іграшки полягає в тому, що вона сприяє формуванню самостійності творчої діяльності дітей. Традиційні іграшки різних народів здавна використовують з метою естетичного, морального, розумового, фізичного виховання. Під час гри дошкільник розвивається, пізнає світ, наслідує і засвоює соціальний досвід. Іграшка є засобом передавання культурного досвіду народу від покоління до покоління.

У виборі образної іграшки, діях з нею значною мірою виявляється ставлення до того, що вона уособлює. Використання народної іграшки у вихованні сприяє прилученню дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду народу. Ігри з дидактичними іграшками вчать дотримуватися правил гри, виховують терплячість і посидючість, прагнення досягти успіху завдяки власним знанням і вмінням. Художньо оформлена іграшка збуджує у дитини естетичні почуття і переживання, формує естетичний смак. Цікаві за змістом і формою іграшки позитивно діють на психічний стан дитини, світосприймання, активізують життєвий тонус, що впливає на її здоров'я і фізичний розвиток.

Іграшка як створений дорослими для розвитку дітей предмет культури має освітнє і виховне значення лише тоді, коли використовується за призначенням. Дитина повинна розуміти іграшку, хотіти з нею творчо діяти. Щоб іграшка, як і гра, була супутником дитинства, людство весь час удосконалює її.

Іграшка завжди була пов'язана з грою. Як і гра, вона є відображенням своєї епохи. Історія іграшки є невід'ємною частиною історії культури суспільства. Для кожної історичної епохи характерні свої іграшки, оскільки розвиток матеріальної основи суспільства, його духовної культури позначається не лише на змісті дитячих ігор, а й на тематиці та формах іграшок.

Перші іграшки, знайдені під час розкопок дитячих поховань, були

дуже подібними до знарядь праці, предметів побуту, їх виготовляли з найпростіших природних матеріалів з метою оволодіння дітьми навичками майбутньої діяльності. Як стверджує дослідник історії української народної іграшки О. Найден, дитяча іграшка як предмет певного функціонального призначення з'явилася досить пізно, коли цивілізація окремих суспільств і народів досягла достатнього рівня розвитку. Відтоді іграшка, поряд з іншими речами, зробленими людиною (знаряддями праці, побутовими предметами, культовими атрибутами), починає входити до сфери культури.

Соціологічне вивчення іграшок і ігор доповнює педагогічне, психологічне, мистецтвознавче й має специфіку. Пов'язану із суспільством область вивчення іграшки можна умовно розділити на два аспекти: “іграшка в суспільстві” (соціологічний аспект) і “суспільство в іграшці” (соціолого-мистецтвознавчий аспект).

Перший аспект пов'язаний з вивченням функціонування іграшки в суспільстві. У цьому аспекті іграшки можуть вивчатися як засіб соціалізації особистості в структурі того або іншого суспільства, його підсистем. Як писав Н. Бартрам, “кожна із іграшок є одне з ланок, хоча б і дрібних, закономірної побудови різних культур” [2, 51]. До цього ж аспекту належить вивчення соціальних факторів, що впливають на появу нових і зникнення старих зразків іграшок і розвиток їх тем і образів.

Другий аспект неможливо вважати чисто соціологічними. Його розгляд перебуває на зіткненні соціології й мистецтвознавства. Він пов'язаний з питанням, як і чому те або інше суспільство розкрито в іграшці, які елементи соціальної системи знаходять вираження в темах і образах іграшок. Бартрам уважав, що “кожна країна виражається у своїй іграшці по-своєму, характеризуючи ту або іншу епоху” [2, 50]. Погляди Д. Ельконіна дають змогу розглядати іграшку як засіб передачі суспільного досвіду.

Різні типи іграшок сприяють передачі різноманітного культурного, соціального й суспільного досвіду. У 50-ті рр. ХХ століття у практичній роботі радянських педагогів і дитячих установ було прийнято такий робочий розподіл ігор і іграшок: 1) іграшки для творчих сюжетних ігор (наприклад, ляльки); 2) іграшки-заняття (настільні ігри, напівфабрикати, будматеріали, конструктори й ін.); 3) технічні іграшки (машини, трактори і т. д.); 4) іграшки для рухливих і спортивних ігор; 5) декоративні карнавально-святкові іграшки [1, 37]. Іграшки мають різні функції й націлені на трансляцію різного досвіду: цінностей, норм і стереотипів поведінки.

Багато з перерахованих вище іграшок мають загальні ознаки: вони

образні й сюжетні. До них належать ляльки, технічні іграшки, декоративно-святкові іграшки. Образні й сюжетні іграшки сприяють “творчій наслідувальній грі, через яку дитина виявляє, закріплює й поглиблює свій соціальний досвід, розширює його... Вони націлюють увагу дитини на ті або інші явища навколишнього життя, визначають зміст гри, дають спрямованість інтересам, переживанням” [6, 23].

Функція відображення життя образної й сюжетної іграшки відзначалася давно: “Володіючи цілою низкою всіляких цінностей, – писав Н. Д. Бартрам, – іграшка ... ділиться на іграшку як “радість дитини” і іграшку, що відбиває життя, що є як би його дзеркалом” [2, 46].

Традиційна іграшка визнає право дитини на її власний ігровий простір. З приводу того, наскільки таке право визнається сучасними іграшками, точаться численні дискусії.

Наприклад, розглядаючи позитивний вплив ляльки Барбі на розвиток психіки, психологи В. Лосева й А. Луньков вказують на те, що вона дає змогу дівчаткам засвоїти важливий компонент жіночої ролі – роль “красуні”, у той час як будь-який “пупсики”, “маля” дають змогу освоїти роль матері, що доглядає за дитиною. Освоєння цієї ролі на Едіповій фазі (3-5 років), для якої характерне виникнення у дітей інтересу до відмінностей статей, атрибутиці своєї статі, дає відчуття психосексуальної ідентичності й впевненості в собі. Заборона на задоволення цієї потреби може спотворити психосексуальний розвиток дівчинки, внести розкол у її свідомість, створити почуття власної неадекватності [5].

Говорячи про можливий негативний вплив Барбі і їй подібних ляльок на психічний розвиток дитини, психологи й педагоги виділяють кілька аспектів. По-перше, ігри з такими ляльками залучають дітей до культури краси й матеріальних цінностей, виховують із думками про необхідність вирости багатими й гарними. По-друге, дуже часто, володіючи лялькою, дівчинка уявляє себе не мамою, а покоївкою, що прибирає будинок, й приводить до неї бой-френда. По-третє, викликає занепокоєння зміст ігор, на які вони надихають дітей. Замість того, щоб гратися із плюшевими звірятками, з іграшковими автомобілями, у м’ячі, кубики тощо, тобто з усіма традиційними атрибутами дитинства, діти дошкільного віку привчаються віддаватися фантазіям і мріям про життя, властиве не їм, а підліткам.

За останні роки змінився образ не тільки “прекрасної ляльки”, але й образ ляльок-героїв сучасних мультфільмів. Вони мають характерну зовнішність, заданість образу поведінки, стабільну моральну характеристику, що не залежить від мінливих сюжетних ліній у грі.

Якщо десять років тому на прилавках магазинів можна було побачити іграшки, що були носіями якостей, як і наше суспільство прагнуло бачити в дитині, то сьогодні це в основному іграшки, що представляють інший ціннісний світ. На зміну Чебурашці, Буратіно, Карлсону, що виражають своєю поведінкою реалії слав'нської ментальності, прийшли герої закордонних – американських і японських – мультфільмів: бетмен, людина-павук, снайпер, зоряні воїни й інші персонажі, які можна побачити на прилавках багатьох магазинів.

Вони відрізняються, насамперед, силою, спритністю, сміливістю, надлюдськими якостями, різноманітними вміннями, чудовими фізичними даними, яким міг би позаздрити будь-який сучасний культурист. Більшість цих героїв можна назвати ідеальними представниками чоловічої статі, а їх поведінка як би доводить усім навколишнім: на чийй стороні сила, той і правий.

Особливе місце серед іграшок – героїв сучасних мультфільмів займають неземні істоти, виродливі гноми, мутанти: тролі, зоряні воїни, покемони. Усіх їх можна віднести до казкових персонажів, але якщо героям українських та російських казок був властивий потенціал добра, сучасні казкові персонажі несуть далеко не позитивний потенціал, на жаль, не завжди відразу помітний для навколишніх.

Наприклад, покемони (від англійського кишень, мон – скорочене “монстр”) – герої японського мультфільму, відповідно до сюжету, належать дітям: хлопчикам і дівчинкам 10-12 років. Діти мають великі знання про покемонів, займаються їх “вихованням” – тренуванням особливих бойових якостей, які дають змогу їм приймати участь у боях один з одним. Власник перемігшого покемона в остаточному підсумку одержує звання майстра.

Сюжет загалом невинний, якби не характер бойових якостей, якими володіють покемони: здатності до атаки крилами, наведенню жаху, удару хвостом тощо. Таким чином, сучасні казкові персонажі своєю поведінкою як би затверджують: добро перемагає зло, але тільки за допомогою застосування сили.

У багатьох дітей іграшки, отримані в дитинстві, переходять у розряд улюблених. Дорослі при цьому не підозрюють, що в дитинстві має місце такий механізм соціалізації, як імпринтинг, тобто образ об'єктів фіксується в дитини на підсвідомому рівні. Природно припустити, що в більш старшому віці, коли власник такої іграшки побачить її на екрані телевізора як героя мультфільму, “спрацює” інший механізм засвоєння соціального досвіду – ідентифікація, який допоможе прийняти “до керівництва” усі особливості поведінки свого улюбленця.

Отже, за допомогою іграшки дитині передається сама суть, серцевина людських відносин, розуміння світобудови й місця людини у світі. Іграшка несе в собі архетипи уявлень про добро й зло, дозволене й недозволене, прекрасне й потворне, безпечне й небезпечне. Несе вона в собі й своєрідну психотерапевтичну функцію. З давніх часів вона допомагала дитині боротися із власними бажаннями, подолати страхи, прийняти поразку, заспокоїтися, одержати енергію, натхнення й підтримку.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку широкі, оскільки вимагають детального вивчення трансформації іграшок, їх типи, вплив на формування свідомості сучасної дитини, загрози та можливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байковская О. Ф. Просмотр массовой продукции артелей // Игрушка. – М., 1950.
2. Бартрам Н. Д. Воспоминания о художнике // Избранные статьи. – М.: Советский художник, 1979. – 11876 с.
3. Вовчик-Блакитна Л. Мы не рабы, мы – куклы? // Зеркало недели. – 2006. – № 47(626). – 9-15 декабря [Электронный ресурс]. – Режим доступа : – <http://www.zn.ua/3000/3300/55280>.
4. Дем'яненко Н. Українська народна іграшка як засіб виховання дітей // Гуманітарний вісник. – № 18. – С. 54-56 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gvpkhdpi/2009_18/54-56.pdf.
5. Лосева В. К., Луньков А. И. Психосексуальное развитие ребенка. – М.: А.П.О., 1995. – 52 с.
6. Флерина Е. А. Игра и игрушка: пособие для воспитателя детского сада. – М.: Просвещение, 1973. – 111 с.

Загарницька І. І. Ребенок и игрушка: отношение детей к современным игрушкам.

В статье отношение детей к игрушке рассматривается с двух позиций – возможности игрушки выполнять педагогические функции и восприятие ребенком игрушки как реального предмета общественного бытия и практики

Ключевые слова: ребенок, игра, игрушка, личность, культура, социализация, общество.

Zaharnytska I. I. A child and a toy: the relation of children to modern toys.

In this article the treatment of children with toys considered for two positions – the possibility to perform toy pedagogical function and perception of baby toys like the real subject of social life and practice

Keywords: child, game, toy, personality, culture, socialization, society.